

BƏXTİYAR MAHMUD OĞLU VAHABZADƏ

Bəxtiyar Vahabzadə 1925-ci il avqust ayının 16-da Şəki şəhərində anadan olmuşdur. O, 1934-cü ildə ailəsi ilə birlikdə Bakıya köçmüş və burada orta məktəbi bitirdikdən sonra 1942-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə daxil olmuşdur. Bəxtiyar Vahabzadə 1947-ci ildə universiteti, 1950-ci ildə isə onun aspiranturasını bitirmişdir. O, 1950-ci ildən etibarən Azərbaycan Dövlət Universitetində müəllim, dosent və professor vəzifələrində çalışaraq, ömrünün yarım əsrdən artıq bir dövrünü ölkəmizdə təhsilin inkişafına həsr etmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadə 1951-ci ildə filologiya elmləri üzrə namizədlik, 1964-cü ildə doktorluq dissertasiyalarını müdafiə etmişdir. O, 1980-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 2000-ci ildə isə həqiqi üzvü seçilmişdir.

Müasir Azərbaycan ədəbiyyatının ən parlaq simalarından olan Bəxtiyar Vahabzadə öz yaradıcılığı ilə bədii fikrimizin zənginləşməsində mühüm rol oynamışdır. Böyük söz ustası xalqımızın yüzillər boyu təşəkkül tapmış yüksək milli-mənəvi dəyərlərinin qorunması, adət-ənənələrimizin yaşadılması naminə altmış ildən artıq bir müddət ərzində yorulmadan yazıb yaratmışdır.

O, azərbaycançılıq məfkurəsi ilə dərinə bağlı olan və milli özünüdərkə çağıran çoxsaylı əsərləri ilə ədəbiyyatımızın inkişafına dəyərli töhfələr vermişdir. Azərbaycan xalqının tarixinin qədim dövrlərdən bəri müxtəlif mərhələlərində baş vermiş hadisələr, böyük şəxsiyyətlərin parlaq simaları ustad sənətkarın diqqət mərkəzində dayanırdı.

Azərbaycan poeziyasında vətəndaşlıq ruhunun qüvvətlənməsində və sənətkarlıq imkanlarının genişlənməsində Bəxtiyar Vahabzadənin müstəsna xidmətləri vardır. Dilimizin poetik imkanlarından məharətlə bəhrələnən şair fəlsəfi məzmunlu lirikanın gözəl nümunələrini yaratmağa müvəffəq olmuşdur. Mənəvi ucalıq, dünya və zaman, təbiət və insan həyatının mənası haqqında düşüncələrlə zəngin poeziyası ədəbi ictimaiyyət tərəfindən daim rəğbətlə qarşılanmışdır. Şairin dərin lirizmi ilə səciyyəli sözlərinə çoxsaylı mahnılar bəstələnmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadənin tariximizin bir çox hadisələrini canlandırıb əsərlərinin gənc nəslin tərbiyəsində böyük rolunu oynamışdır. Müasir həyatdakı ziddiyyətlərin, qarşıdurmaların və mənəvi sarsıntıların təsviri ilə yanaşı, yüksək, pak və uly hissələrin təəssüflərini Vahabzadə dramaturgiyasında böyük məharətlə təcəssümünü tapmışdır. Onun pyesləri Azərbaycan və eləcə də xarici ölkə teatrlarının səhnələrində uğurla tamaşaya qoyulmuş, müəllifinə geniş şöhrət gətirmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadə həm də tədqiqatçı alim kimi Azərbaycan elmi qarşısında xidmətlər göstərmişdir. Şifahi ədəbi irsimizin, klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatının öyrənilməsi sahəsində axtarıqların bəhrəsi olan əsərlərini elmi ictimaiyyət həmişə dərin maraqla qarşılamışdır. Azərbaycan dilinin saflığı, təmizliyi və zənginləşməsi uğrunda mübarizə Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığının mühüm istiqamətlərindən birini təşkil etmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadə ədəbi və elmi yaradıcılığı pedaqoji fəaliyyətlə uğurla əlaqələndirərək, uzun illər Bakı Dövlət Universitetinin professoru kimi Azərbaycanda yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasına töhfələr vermişdir.

Şairin əsərləri bir sıra dillərə tərcümə edilərək nəşr olunmuşdur. Onun bədii tərcümələri sayəsində isə Azərbaycan oxucusu dünya poeziyasının nümunələri ilə yaxından tanış olmaq imkanı əldə etmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadə respublikamızın hüdudlarından uzaqlarda ölkəmizi layiqincə təmsil edərək, milli mədəniyyətimizin təbliği və ədəbi irsimizin dünyada tanıtılması naminə qüvvə və bacarığını əsirgəməmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadənin ictimai-siyasi fəaliyyəti də zəngin və təqdirəlayiq olmuşdur. Bir neçə çağırış Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin və Milli Məclisinin deputatı seçilmiş Bəxtiyar Vahabzadə xalqımızın həyatının ən çətin və mürəkkəb anlarında baş verən təyüklü hadisələrə münasibətdə əsl vətənpərvər ziyalı mövqeyi nümayiş etdirmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadənin ədəbi-elmi və ictimai fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilmişdir. O, bir sıra orden və medallara, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının ali dövlət təltifi olan "İstiqlal" ordeninə layiq görülmüşdür.

Görkəmli ədib, mahir pedaqoq, tanınmış ictimai xadim və səmimi insan Bəxtiyar Vahabzadənin işıqlı xatirəsi xalqımızın qəlbində həmişə yaşayacaqdır.

Allah rəhmət eləsin!

İlham Əliyev, Artur Rasizadə, Oqtay Əsədov, Ramiz Mehdiyev, Elçin Əfəndiyev, Hacıbala Abutalıbov, Fatma Abdullazadə, Mahmud Kərimov, Misir Mərdanov, Əbülfəs Qarayev, Nizami Cəfərov, Abel Məhərrəmov, Anar Rzayev, Fikrət Qocaa, Çingiz Abdullayev, İsa Hüseynov, Balaş Azəroğlu, Qılman İlkin, Güllüseyin Hüseynoğlu, Söhrab Tahir, Nəriman Həsənzadə, Əkrəm Əylisli, Vaqif Səmədoğlu, Sabir Rüstəmxanlı, Mövlud Süleymanlı, Zəlimxan Yaqub, Nailə Vəlixanlı, Ağamusa Axundov, Bəkir Nəbiyev

B.M.VAHABZADƏNİN XATİRƏSİNİN ƏBƏDİLƏŞDİRİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi xalq şairi Bəxtiyar Mahmud oğlu Vahabzadənin xatirəsini əbədiləşdirmək məqsədi ilə qərara alıram:

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti Bakı şəhərində küçələrdən birinə Bəxtiyar Vahabzadənin adının verilməsini və Bəxtiyar Vahabzadənin yaşadığı binaya (İstiqlaliyyət küçəsi, 9) xatirə lövhəsinin vurulmasını təmin etsin.

Şəki Şəhər İcra Hakimiyyəti Şəki şəhərində küçələrdən birinə Bəxtiyar Vahabzadənin adının verilməsini və Şəki şəhərində Bəxtiyar Vahabzadənin büstünün ucaldılmasını təmin etsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti:

3.1. Təhsil sistemində filologiya ixtisası üzrə təhsil alan tələbələr üçün Bəxtiyar Vahabzadə adına təqaüdün təsis edilməsini təmin etsin;

3.2. Şəki şəhərinin orta məktəblərindən birinə Bəxtiyar Vahabzadənin adının verilməsini təmin etsin;

3.3. Bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 fevral 2009-cu il.

ÖNDƏ SABAH VAR

*Bu günə güvənmə, öndə sabah var,
Yamanca dönükdür zamanın üzgü.
Tarixin küncünə süpürüb atar
Ayaq izlərini vaxtın öz sözü.*

Aprel 2000

İNSAN

*Bilmirsən nədir insan?
Yaşayıb yaratmağa
Daim təsnədir insan,
Yaranmışlar içində
Hər müşgüli açmağa
Qadırdı, qadir insan.
Yaratmaq qüdrətli
Nadırdı, nadir insan.
Nəhayət, bitir ömür,
Dünyaya gətirdiyi
Önlədlərin çiyində
Dünyadan gedir insan.*

İyul 2005

Bəxtiyar Vahabzadənin çap olunmayan şeirlərindən

Türk Edebiyatı'nın son sayısında Türk Musikisine yeni bakışlar irdelenirken, Bahtiyar Vahabzade'nin son resimleri ve şiirleri de yayımlanarak, şaire vefa borcu ödeniyor.

Bu sayıda ikinci özel bölümü, şubat ortalarında kaybettiğimiz Azerbaycanlı büyük şair Bahtiyar Vahabzade'ye ayırdık. Türkiye'de ismini 1970'lerden itibaren dergimize gönderdiği yazı ve şiirlerle duyuran Vahabzade, Azerbaycan'ın en etkili şairlerinden biriydi. Türkiye'de onunla yapılmış ilk röportajı da ben gerçekleştirmiştim. 1989 yılında Tercüman'da yayımlanan bu röportajı ve Türkiye'de ilk defa 1987'de dergimizde yayımlanan "İki Korku" adlı önemli şiirini de sayfalarımızda bulacaksınız. Kafkas Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Erdal Karaman'ın yakından tanıdığı ve hatıralarını derlediği şair Vahabzade hakkındaki yazısının de ilgini çekeceğinden eminim. Bu bölümde yer alan önemli bir yazı da Ramazan Kafarlı imzasını taşıyor. Kafarlı, Vahabzade'nin bütün eserlerini on iki cilt hâlinde yayına hazırlayan, bu çalışmayı yaparken şairle son zamanlarında sık sık bir araya gelmiş Azerbaycanlı bir yazar. Vahabzade'nin son şiirlerini de ihtiva eden yazısını Türkiye Türkçesine aktaracak vaktimiz yoktu. Yazıyı, sadece q ve x harflerini değiştirerek sunuyoruz.

YAŞAMAQ YANMAQDIR...

Ramazan Qafarlı

Hər cür bəxtiyarlığa layiq olan ulu bir xalq Bəxtiyarını itirdi. Azərbaycanlıların, dünya türklərinin bəxtiyarlığını hamıdan çox o istəyirdi. Ömrünü şam kimi əridirdi, Nazim Hikmətin "Sən yanmasan, mən yanmasam, o yanmasa, Necə çıxar qaranlıqlar aydınlığa?" çağırışına qoşulub insanları el yolunda oda, alova atılmağa səsleyirdi. "Yaşamaq yanmaqdır, yanasan gerek" - deyirdi.

...YANASAN GƏRƏK!

Ömrünü başa vurduğu ərafədə dünyanı tam dərk etməməyi insanın ən böyük bəlasıdır? Bəs qoca zamanın qarşısında diz qatlayıb yalvarması onun acizliyindənmi irəli gəlirdi?

*Zaman, belə tələsmə
Zaman, mənə zaman ver.
Dünyanı anlamağa,
Zaman, mənə aman ver.*

(B.Vahabzadənin "Zaman, belə tələsmə" seiri, 2001)

Yox, bu zaman-insan qarşılaşdırılmasında birin-

cinin əbədiliyinin, ikincinin isə faniliyinin təsdiqidir.

Tale Bəxtiyar Vahabzadənin istədiyi azacıq zamanı ona çox gördü. Şair "Çətin addım" atmaq - dünyasını dəyişmək məcburiyyəti qarşısında qaldı. Əbədiyyət yoluna çıxdı. Zəngin və dəyərlı əsrləri ilə birlikdə "özümüzü kəsən qılıncı" da bizə verib yoxluğa qovuşdu.

Görəsən, bu qılıncı əlinə alıb səhvlərini etiraf edən, günahlarını yumaq üçün öz silahını sinəsinə sancan, xalqı torpaq, Vətən itkisi bəlasından qurtaran tapılacaqmı?... (Red.)

Onun əsas missiyası sözün qüdrətini, gücünü insanlara çatdırmaq idi. Yorulmadan yazıb-yaradırdı. Türkün dilinə, tarixinə qəsd edənlərlə açıq döyüşməkdən çəkinmirdi. Hələ 2001-ci ilin sentyabrında “Tanrı türkü qorusun” alqışından, duasından təşvişə düşənlərə üzünü tutub deyirdi:

*Tarixlə bir yaşdadır
Bizim tarix yaşımız,
Nədən səni qorxundur
«Tanrı türkü qorusun» –
Duamız, alqışımız?*

B.Vahabzadə türklüyünü dananlarla heç vaxt barışmayıb. “Özümüzü kəsən qılınclar”ın kəsərini həqiqəti açıqlamaqla azaltmaq istəyib. Elələrinin kökünə, soyuna şübhə ilə baxıb:

*Mən anlaya bilmirəm,
Türk oğlusansa özün,
Türkün qorunmasından
Niyə hürküyə düşdün?*

*«Tanrı türkü qorusun»
Atılan daşmı sənə?
Bizim bu alqışımız
Söylə, qarğışmı sənə?*

Həmişə türklüyündən fəxrli danışan üsyankar söz ustası ömrünün son üç ilini əsərlərinin sistemli şəkildə, külliyyat halında nəşrinə çalışıb. Bu işdə məni özünə yardımçı seçməsi ilə həyatımın ən şərəfli anlarını yaşadım onunla. Və mən də Bəxtiyarsız qaldım... Narahatlığını içimə çəkdim, dürüslüyünü, vətənevəliyini miras götürdüm. B.Vahabzadəsiz yazıb-yaratmaq, zamanla ayaqlaşmaq çətin olsa da, tövsiyələri qulaqlarımda sığalandığından qələmimi işləmək üçün azacıq güc tapdım.

Hər səhər zəng edirdi, gecələr əlyazmalarının arasından tapdığı şeirinin cildlərə salınmasını istəyirdi. Ya da bildirirdi ki, “Yeni yazılarım var, gəl götür”. Deyirdim: “Bir azdan yanınızdayam”. İşlərim başımdan aşısa da, onun “Mümkünsə, saat ikidən sonra gəl, bir yerdə nahar edərik. Təkbaşına adamın iştahı olmur” - təklifindən boyun qaçırmağa cəsarətim çatmırdı. Beləcə istəyirdi ki, günortalar onunla nahar edim. Əslində yaşantılarını bölüşməyə məsləkdəş arayırdı. Hər adamla qaynayıb qarışmazdı. Xududan, Şahmardan... sonra təkliyə alışmaq çətin idi. Ətrafında ürək qızdırdığı dostlar çox az idi. Şirməmməd müəllimi, İkramı da hər an yanında görmək istəyirdi.

Son zamanlar iki məsələyə sevinmişdi. Türkiyənin Elağız şəhərində adına küçə vermişdilər. “Hələ unudulmamışam, – deyirdi, – ömrümü faydasız keçirməmişəm.” “Özümü zü kəsən qılınc” dramının Ankara və İstanbul teatrlarında tamaşaya qoyulmasını arzulayırdı. Qardaş ölkənin Bakı Böyük elçisi Hülusi Kılınca məktubla müraciət etmişdi. Türkiyənin mədəniyyət bəkanlığından xoş xəbəri yenidən almışdıq: tamaşa baş tutacaqdı. “Birlikdə gedib baxarıq!” –deyər sevincini gizlətməmişdi

şair. Bir də həyatının son günlərində iki əsərinin Akademik Z.Əliyevanın itkisindən təsirlənərək yazdığı “Mərsiyə-rekviyem” və Türkiyədə Süleyman Dəmirələ həsr etdiyi “Süleyman” şeirlərinin külliyyata salınmasını istəyirdi.

Birincini Moskvada, 1985-ci il aprelin 15-də Zərifə xanım dünyasını dəyişən gün yazıb əlyazmasını ulu öndər Heydər Əliyevə vermişdi. Heydər Əliyev o çağlarda özünə və Azərbaycana qarşı çevrilən güclü qaraguruha qarşı mübarizə aparırdı.

Həmin hüznü vaxtlarda - dost, ağsaqqal təsəllisinə ehtiyac duyduğu anlarda Bəxtiyar Vahabzadə də sarıılmış halda yanında dayanmış, duyğularını “Mərsiyə - rekviyem” adlı əsərdə göz yaşları ilə süzülüb gələn misralara çevrilmişdi. Şair deyirdi:

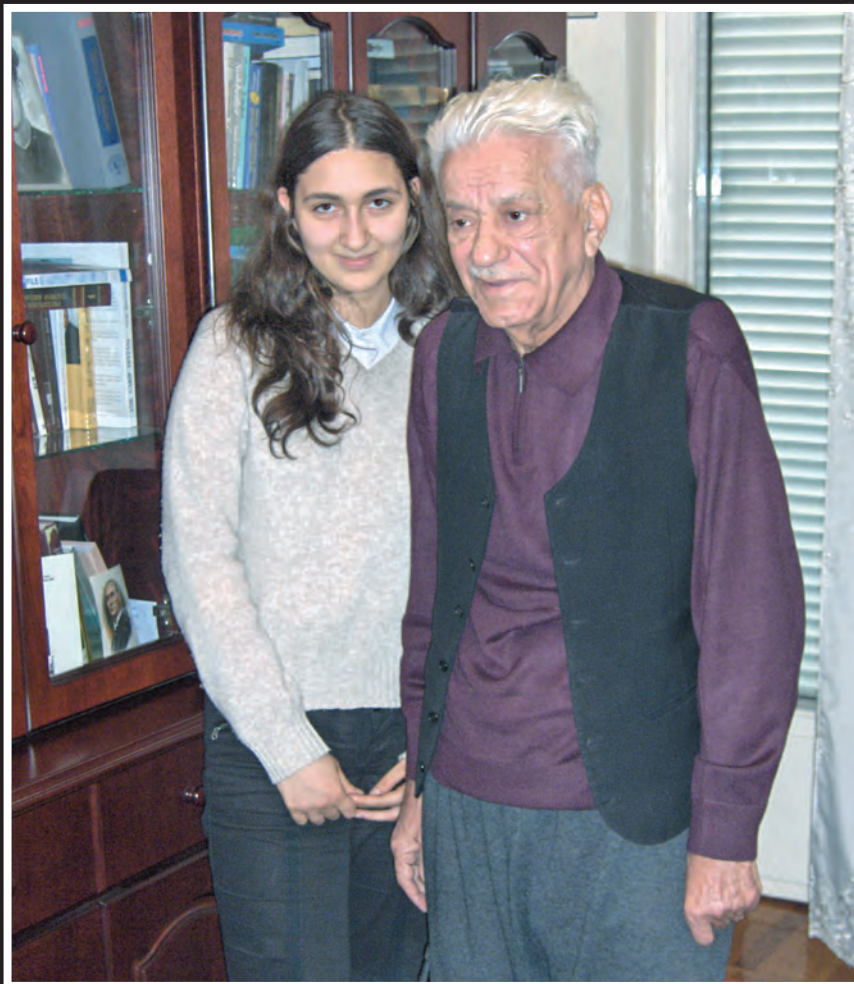
*«Gəlmişəm!» - səsləndi ölüm bir anda,
Gözəl bir insana necə qıydı o?
Sən bir ağrıya bax!*

*Böyük bir xalqa
Arxa olan kəsin arxasıydı o.*

“Mərsiyə-reqviyem” şeirini tapıb külliyyatının 9-cu cildinə saldığımı bildirəndə sevinmişdi. İkinci şeiri isə Süleyman Dəmirəlin özündən alacağıma söz vermişəm.

İstəməyənlər, türk dünyasındakı şöhrətinə paxıllıqla yanaşanlar B.Vahabzadəni hörmətdən salmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxır, qəzetlərdə böhtanlı yazılar dərc etdirir, qərəzli şaiyələr yayırdılar. Təəssüflənirdi. Belələrinə baş qoşmasa da, raslaşdığı pisliklər içərisini didib-parçalayırdı. Özü hamının uğurunu böyük fərəhlə qarşılayırdı. Tərifdən xoşu gəlmirdi. Tez-tez ötənləri xatırlayırdı. Mehdi Hüseynədən danışanda isə kövrəlirdi. Deyirdi: “Bir hərəkətimi özümə hələ də bağışlaya bilmirəm. Müharibə yenidən qurtarmışdı. Universitetdə tələbəydim. Qışda uzun əsgər şinelində gəzirdim. Mehdi müəllim İsmayıl Şıxlıya deyir ki, axşam Bəxtiyarla bizə gəl. Hərdən evinə çağırardı, yedirib-ıçirdərdi, söhbətləşərdik. Bu dəfə o, İsmayılı yola salıb məni stolun arxasında təzədən əyləşdirdi. Dedi ki, “Süfrəni qaldır, orada sənə çatası əmanət var”. Mən baxdım ki, Mehdi müəllim süfrənin altında pul qoyub. Tutulduğumu görüb sözünə davam etdi: “Özünə palto alarsan. Əsgər şinelini həmişəlik əynindən çıxart”. Başımı buladım, ayağa durub getmək istədim. Mehdi müəllim qolumdan tutub saxladı: “Oğul, - dedi, - mən çoxlu qonarar alıram. Sən gəl bu pulu götür, mənim ürəyimi qırma. Səni o şineldə görəndə pis oluram”. Dedim: “Sizə minnətdaram, amma mən o pulu ala bilmərəm”. Tələsik otaqdan çıxıb getdim. Onun məni səsləməsinə əhəmiyyət vermədim. Eh, gərək onun könlünü qırmayırdım...”

Heç nədə gözü yox idi.Yeganə istəyi əsərlərini külliyyat halına salıb çap etdirmək idi. Bu, böyük vəsait tələb edirdi. O zamanlar gözəl ziyalımız Cavanşir Feyziyevlə birlikdə “Qafqaz” jurnalını nəşr edirdik. B.Vahabzadə dərgimizin redaksiya şurasının sədri idi. Hər buraxılışı diqqətlə izləyir və xeyirxah iş gördüyümüzü alqışlayırdı, redaksiyaya məktub da yazmışdı: “Mən “Qafqaz” jurnalını oxuyanda qürurlanıram. İtirilən, unudulan keçmişimizə ayna tutulduğunu görürəm. Jurnaldakı şəkillərə baxanda və yazıları oxuyanda insan həqiqi mənada xalqımızın keçmişi ilə qürur duyur və istəyir ki, dədə-babalarının dünyanı heyrətə gətirən işlərini davam etdirdirsin. Azərbaycanın hər qarışının göz oxşadığını, bütün bölgələrdə yaşayan insanların fədakar, qurub-yaradan, süfrəsi açıq, xeyirxah olduqlarını jurnal vasitəsi ilə öyrəndikcə hər bir oxucuda iftixar hissi oyanacaq. “Qafqaz” jurnalı hamımızı silkələyib ayıldır, sanki “Ba-

19 oktyabr 2007-ci il, əsərlərinin çapının sponsoru, «Qafqaz turizm» jurnalının həmtəsisçisi Cavanşir Feyziyevlə görüşməyi işlərdən danışarkən.

xın, - deyir, - biz bu ulu və haqqa tapınan millətin övladlarıyıq”. Rəhmətlik Heydər Əliyev belə məsələlərin qədr-qiyətini yaxşı bilirdi, mədəniyyətimizin və tariximizin təbliğinə onun qədər can yandıran olmayıb. “Qafqaz” jurnalı onun da arzu və istəklərini gerçəkləşdirir”.

Cavanşir müəllim Şəkidə “5 ulduz” otel tikdirmişdi. O, istəyirdi ki, şəhərin mərkəzində Bəxtiyar müəllimin abidəsini qoydursun. “Şairlə danış, razıqını al” – dedi. Lakin Bəxtiyar müəllim bildirdi ki, mənim heykəlim əsərlərimdir, onları insanlar oxuyub faydalanırlarsa, xoşbəxtəm. Axı, quru daş parçası onlara nə verəcək?

Bilirdim ki, şair indiyədək çap olunan kitablarındakı naqisliklərdən narahatdır. Sağlığında külliyyatının yetkin halda nəşrini arzulayıb. Cavanşir müəllimə şairin heykəlinin qoyulması ilə razılaşmadığını dedim. O: “Əsərlərini nəşr edək” – qərarını verdi.

O vaxtlar yazıçı dostunun on cildliyinin xərcini ödəyən bir iş adamının televiziya kanallarında “Flankəsin əsərlərini mən üzə çıxartdım, dahi şairimizin Şamaxıda məzarına abidə ucaldım, özüm də şair olduğumdan Rusiyada qazandıqlarımı ədəbiyyatın inkişafına xərcləyirəm” - deyərək ağız dolusu danışması, qəzetlərdə özünü öyməsi B.Vahabzadəyə pis təsir etmişdi. Əsərlərinin çapı üçün heç kimin yardımını qəbul etmirdi. Uzun söhbətlərdən sonra onu yumşaldım. Çünki Bəxtiyar müəllim Cavanşir Feyziyevin xeyriyyəçiliyi barədə çox eşitmişdi, kənddə məktəb tikdirməsini, xəstələri müalicə etməsini, müharibə veteranlarına və qocaman müəllimlərə təmənnasız yardımlarını alqışlayırdı. C.Feyziyevin etdiyi saysız-hesabsız yaxşılıqları bir dəfə də olsun üzə vurmadığını görüb deyirdi ki, halal yolla pul qazanmaq özü də istedad-

dır. Zeynalabdin Tağıyev də, Musa Nağıyev də böyük istedadla malik idilər. Onların istedadları olmasaydı, milyonlara sahib ola bilməzdilər.

Nəhayət, Cavanşir müəllimlə görüşə razılıq verdi. Onunla bir saatlıq söhbətdən sonra səmimiyyətinə inandı və külliyyatının nəşrinə başladıq.

Sonsuz həyat eşqi onun yaratdıqlarından süzülüb gəlirdi. Əsərlərinin hər birini nəzərdən keçirir, bəzi misralarının yanında xəttlər çəkirdi. Soruşurdum: “Onları çıxardımmı?”

“Yox, - deyirdi, - şeirlərimi oxudum, inana bilmədim ki, bunları mən yazmışam. İlahidən gəlib o misralar...”

Bəxtiyar Vahabzadə əsərlərinə qarşı çox tələbkar idi. Bəzilərinin külliyyatına salınmasını istəməirdi. “Onlardan tər iyi gəlir, istedadın yaranmayıb”, - deyirdi.

Əvvəllər böyük rəğbət bəsləyərək şeir həsr etdiyi insanların ikiüzlülüynü görüb ithafı götürməyi xahiş edirdi. Yeni cildlərini əlinə alanda uşaq kimi sevinirdi. İki il ərzində onu 8 dəfə sevinirə bildim. Dözmədi. Qalan 4 cildin bütün materiallarını mənə təhvil verib haqqa qovuşdu.

* * *

Türkiyədəki cəmiyyətlərin birinin rəhbəri il yarım əvvəl B.Vahabzadə ilə görüşmək üçün Bakıya gəlmişdi. Onu cəmiyyətlərinin qurultayına dəvət edirdi. Qərara almışdılar ki, şairi başqanları seçsinlər. Yenicə əməliyyatdan çıxdığından şair evində türk qardaşlarına olan tövsiyyələrini lentə aldırdı. Cəmiyyətin qurultayında onun çıxışını hamı ayaq üstə dinləmişdi. Bu il fevralın 14-də mənə Cəmiyyətdən baş sağlığı məktubu gəldi.

“Ramazan Bey, Buyuk ustad Bahtiyar Vahapzadə'nin vefatı-

29 yanvar 2009-cu il. Şairin evində son rəsmi görüşü. Türkiyə Cümhuriyyətinin Bakı Böyük-
elçisi Hülusi Kılınca (ortada) bağışladığı 12 cildlik əsərlərinə aftograf yazarkən. Solda Ramazan
Qafarlı, sağda «Qafqaz» jurnalının Türkiyə təmsilçisi Mehmet Hatiboğlu.

nı derin bir üzüntü ilə öğrendim. Büyük Türk Milletinin və Azərbaycan Halkının başı sağ olsun. Bu gün bunu çox derindən hissedemesekte İsmail Gəspirəli Bey'in bundan 100 yıl önce önümüze bir düstur olaraq koyduğu "dilde, fikirde, işte birlik" idealinin en büyük xidmətçilərindən biri de Muallim Vahabzadə'dir. Tek millet iki devletin tek devlete dönüşməsi sürecinde muallimin eməği böyük, gayreti çoxtur. Yaydığı işıq və rehberliyi gənc nesillərə işıq tutacaqdır. Məkanı cənnət, sevenlərinin başı sağ olsun. Hürmətlərimlə, Aslan Yaman". Türkiyə Cümhuriyyətinin Bakıdakı Böyükəlciliyində maliyyə atəşəsi vəzifəsində çalışmış Bünyamin Özgür də ürək ağrısı ilə yazır: "Aziz kərdəşim məhabə... Bahtiyar müəllimin vəfatını öğrendim və çox üzüldüm. Allah rəhmet eylesin və hər birimizin başı sağ olsun... Görüşmək diləyiylə... Selam və sayğılarını sunarım".

Yanvarın 27-də Türkiyə Cümhuriyyətinin Bakı Böyük Elçisi Hülusi Kılınca və "Qafqaz Plus" jurnalının Türkiyə təmsilçisi Mehmet Hatiboğlu ilə birlikdə B.Vahabzadənin qonağı olduq. Orada şairin son şəkillərini çəkdim. Əhval-ruhiyyəsi normal idi. Dostumuz İkrəm oxuduğu şeirlərə kövrəlsə də, ürəyi həyat

eşqi ilə döyünürdü, İstanbulu, Ankaranı bir də görmək, türk xalqı ilə görüşmək arzusunda idi. Hülusi Kılınca şairin külliyyatının tezliklə Türkiyədə də basılacağını vəd etdi.

Fevralın 11-də "Qafqaz" universitetinin rektoru professor Əhməd Sanic və xarici əlaqələr üzrə prorektor Murad Ərgüvən "Qafqaz" jurnalı redaksiyasında qonağı oldular. B.Vahabzadənin külliyyatının çapdan çıxan 8 cildini onlara hədiyyə etdim. Yaxın günlərdə şairə baş çəkəcəklərini bildirdilər. Sonra Bəxtiyar müəllim zəng edib məni yanına çağırtdı. Günorta üstü onun iş otağında görüşdük. Son qeydlərini mənə verdi, istəklərini bildirdi. Növbəti cildlərdəki əsərlərin tərtibi ilə maraqlandı. Bütün məsələləri müzakirə edib razılaşdıq. Gözləmədiyim halda:

- Hər şey bitdi. — dedi. - Sənə öz atama arxayın olduğum qədər arxayınam. İş başa çatdıracaqsan. Daha gücüm qalmayıb. Gedirəm. - Kövrəldiyimi görüb sözünü dəyişdi, - Sən yayda Şəkiyə gələcəksən?

Dedim: - Bəli.

- Məni Gavur qalasına apararsan...

Fevralın 13-də saat 16.30-da məni Türkiyə Cümhuriyyətinin Bakı Böyük Elçiliyinə çağırtdılar, Mədəniyyət

və Turizim nazirinin şəxsi məktubunu B.Vahabzadəyə verməyimi xahiş etdilər. Lakin bu məktubu ünvanına çatdırıb bilmədim: "T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI. ÖZEL. Sayın Bahtiyar Vahabzadə! Hürmətli büyüğüm, göndərdiyiniz telegraf və nazik ifadələriniz için çok teşekkür ederim. Şairler, milletin dertleri ile dertlenen, içinde yaşadığı hüznü, acıyı, sevdayı, öfkeyi, isyanı en yüksek sesle haykıran insanlardır. Şairler tüm insanlığın sevdalıları, yüreklerinden gelen sesi kelimeye dönüştürenlerdir. Yaşamınız boyunca yılmadan sürdürdüğünüz özgürlük mücadeledeniz ve birbirinden değerli şiirlemlerinizle Siz de sadece Azerbaycan'ın değil, Türkiye'nin ve tüm dünyanın takdir ettiği en büyük şairlerden birisiniz. Elazığ'da bir caddeye isminizin verilmesi Size duyduğumuz saygının yalnızca küçük bir göstergesi olabilir. Bahtiyarız, çünkü Sizin gibi bir değere sahibiz. Kalbinizle, eserlemlerinizle ve sevdiklerinizle beraber Size uzun ömürler diliyorum, en derin hürmətlerimi sunuyorum. Saygılarımla Ertuğrul Günay".

İki saatdan sonra şair "Qafqaz" universitetinin rektoru ilə görüşür, 7-10 dəqiqəlik çay süfrəsindən sonra qonaqları ötürüb iş otağına keçir, "Ramazan

müəllim əsərlərimə baxmağı tapşırıb” – deyər iki kitabını yazı masasının üstünə qoydurur, həmişəki kimi mənə zəng etməyi evdəkilərdən xahiş edir və könlündən alma yemək keçir...

Maşında evə gədirdim. Saat 18.24 dəqiqədə telefonumun zəngi çalır. Ekranı “Bəxtiyar Vahabzadə” sözlərini oxuyuram. Lakin ilk dəfə onunla danışmağa imkan tapmıram. Xətt kəsilir. Demə, bu an şair almanı ağzına apararkən ilahinin çağırışını eşidir. Həyat yoldaşı Dilarə xanıma: “Mən gedirəm” – deyib əbədiyyətə qovuşur...

Bir neçə dəqiqədən sonra mobil telefonum təkrar səslənir. Ekranı son dəfə “Bəxtiyar Vahabzadə” sözlərini oxuyuram və həmişəki kimi Tengiz xanımın səsini eşidirəm. Ancaq bu dəfə “Ramazan müəllim, Bəxtiyar müəllim sizinlə danışmaq istəyir” əvəzinə ağlamsınaraq “Bəxtiyar müəllim dünyasını dəyişdi” – deyir...

Bağışladığı kitablarının birində “Əqidə dostum Ramazan Qafarlıya”, ithaf etdiyi “Dünən də, bu gün də” şeirində isə sadəcə “Dostum Ramazan Qafarlıya” sözlərini yazıb. Xudu müəllimdən sonra B.Vahabzadənin dostu, özü də əqidə dostu olmaq, ömrün ön beş ildən çoxunu onunla qəlbən birləşmək, inanıb inandırmaq, fikirlərinə şərik etmək elə bir xoşbəxtlik idi ki, həyatımdakı bütün sıxıntıları, mərhumiyyətləri, üstümə yağdırılan şəri, böhtanı unutturdu. İndi Bəxtiyar Vahabzadə itkisi həyat yoldaşı Dilarə ananı göynətdiyi qədər məni də göynədir. İstəyirəm gündə 3-4 deyil, yüz dəfə zəng edib danışsın, danlasın... Lakin Allah apardığını hələ qaytarmayıb. Mən atamı 5 yaşında itirmişəm. Cənazəsini qəbiristanlığa aparanda dedilər ki, onu təyyarəyə mindiririk, uçub uzaqlara gedəcək. Sağalandan sonra geri qayıdacaq... Yaşım 60-a çatır, hələ də göydə təyyarə uçanda o sözlər yadıma düşür... Anı olaraq atamın qayıdacağına ümid bəsləyirəm. B.Vahabzadə insanıyyətin atası idi. Milyonları yetim qoydu. İndi hamının gözləri göyə dikiləcək. Onu qaytaracaq uçağı axtaracaq. Və kaş şairin ruhu səsini eşidəydi və bir sorğuma cavab verəydi:

- Məni tək qoydun, ustad! Ömrünü uzatmaq üçün cildlərin

sayını 15-ə çatdırmaq istəyirdim. Elə bilirdim özündə güc tapıb axıradək tövsiyələrini əsirgəməyəcəksən. Axı, söz vermişdin, Novruzunu bir yerdə keçirəcəydik. Səni bu çətin addımı atmağa nə vadar etdi, ustad?..

***

Şair 2005-ci ilin avqust-sentyabr aylarında “Ölümlə üz-üzə” şeirini qələmə almışdı. Bu hələ onda onun həyatla vidalaşmağa hazırlaşdığından xəbər verirdi.

*Evin hər küncündən bir kabus kimi
Mənə göz bəzədir ölüm hər gecə.
Hər an gözləyirəm son nəfəsimi,
Mənə “gəldim” deyir ölüm gizlicə.*

O çağlarda bir neçə dəfə yanımda yaşamaq istəmədiyini dilinə gətirmişdi. Onun yazıb-yaratmaq həvəsi də sönmüşdü.

*Ölüm vabiməsi artır günbəgün.
Yanuma gələnər, təsəlli üçün
Hər gün daba şirin söz axtarırlar.
Mənsə candan bezər, cəbandan bezər!
Onlara bəsədlə baxıram bərdən
Xoşum gəlməyə də təsəllilərdən,
Qəlbimdə hamıdan umduğum odur.
Təsəlli - bəyətə ümid yoludur,
Ümidlə yaşadım həmişə mən də.*

Duyurdum ki, qələmi əlindən düşən andan şair ölümə çarpışır. Gücünü itirdikcə deyir ki:

*İstək çox, arzusu çox, ürək gen, vaxt dar.
Hələ gileyliyəm özüm özümədən.
İnsandan ağırdır onun istəyi,
Həmişə təşnədir insan ürəyi.*

Külliyyatının nəşri məsələsi ortaya çıxanda B.Vahab-

zadə yenidən qələmini əlinə aldı və iki ildən artıq yaşamağa özündə güc tapdı, yazıb-yaratdı da...

Şairin ölümündən bir neçə gün qabaq dediyinə görə, son şeiri "Çətin addım"dır. 2008-ci ilin aprel ayında qələmə alınıb (Əslində sonrakı 10 ay ərzində də bir neçə kiçik şeir yazıb). Ömrü boyu vətən sevgisi ilə ürəyi döyünən B.Vahabzadə məhəbbət mövzusunda həsr etdiyi son misraları ilə yaradıcılığına nöqtə qoyub. Əslində onun üçün həyatının ən çətin addımı məhz yaradıcılığına nöqtə qoyması idi. Bu şeirdən sonra şair ötənləri safçürük etməklə məşğul olub. Bəli, haqqa əylənərək 84 illik yaşantısını - şirin nağılı bitirir. Sevgilisindən əfv diləyərək onu elə unudmasını istəyir ki, unudulduğunu onun gözlərindən oxuya və onun rahat olduğunu görə bilsin. Bu müdrik insana ahlil yaşında da üzüntülər çəkdirən sevgili kimdir? Bu sevgili onun Vətəni və xalqıdır. O, ancaq əbədiyyətə qovuşmaq üçün Vətənidən ayrılarkən haqqa əylənər, bir gilə istəyinin ürəyində qalmaması ilə barışardı. Və anlayırdı yaxınlarda bu çətin addımı atmaq məcburiyyətindədir:

*Qəlbimi gəmirən tərəddüdləri
Sənə birər-birər açandan bəri
Hər gün öz-özümü danlayıram mən.
Amma çox şadam ki, qurtara bildim,
Nəhayət, çəkdiyim üzüntülərdən...
Gerçəyə əyildim, haqqə əyildim.
Bir yolluq qurtarsın o şirin nağıl.
Yaşasın bissimin od-ələvunu*

Söndürən ağıll

*Əfv eylə, ey güllüm, mənə əfv elə,
Qalmasın istəyim daha bir gilə.
Sən elə unut ki, unudduğunu
Sənin gözlərindən oxuya bilim...
Rəhat olduğunu mən duya bilim.
Keçdi bir zaman, sordum özümdən:
Verdiyin o bökəmə inandımmı sən?
Xəbərin oldumu öz ürəyindən?
Ey könül, inandımm, ya inanmadım,
Hökəmə atılmalı bu çətin addım!*

Qərəbədir, 2008-ci ilin 20 iyulunda B.Vahabzadə yenə naməlum sevgilini xatırlayır, onun özü ilə vuruşduğunu, tərəddüdlərinin arxada qaldığını, qəlbinin ağıllı, kamalı ilə barışdığını və sabahını şairdən soruşduğunu bildirir. Bu, ancaq onun xalqı ola bilərdi.

*Gah güləş, gah da ki, pərişan güllüm,
Özünü özünə vurmuşan güllüm.
Uzun tərəddüdlər qaldı arxada
Qəlbini kamalıyla barışan güllüm,
Səbəbini məndən soruşan güllüm.*

Şair ömrünün son aylarında qələmə aldığı "Tapınmaq" (avqust, 2008) şeirində "güllüm" deyərək müraciət etdiyi həmin sevgilisinin ruhani kamilliyinə tapındığını etiraf edir:

*Yaman nigaranam mən səndən yana,
Hələlik sevgini qoyacaq bir yana.
Çox sınımsam, ay güllüm,*

*Ancaq sənə gördüyüm
rubani kamilliyə
Tapınmışam, ay güllüm.*

Çətin addımı atandan sonra şairin etirafı başlayır. "Demə, könülməymiş" (avqust 2008) şeirində doğruya çatıb Allahdan əhv diləyir, könül həmdəminin yerini arayır:

*Budaqdan budağa qonub mən yazıq
Bir həmdəm axıtdım özümə, yarəb.
Gecikmiş olsam da, mən indi artıq
Çatmışam doğruma, düzümə, yarəb.
İndi Allahımdan əfv dilərəm,
Qəlbini sözlərə çevirir qələm.
Arzumda, eşqimə Allahdan kərəm!
Demə könülməymiş könül həmdəmin.
O, həm sevincimdir, həm də dərd-qəmim.*

Könül həmdəminin səsinə telefonda eşidib təsirlənir, onsuz boşalan dünyadan ayrılıb göylərə uçmağa çalışır:

*Səsinə eşitdim telefonda mən,
Dünya mənim üçün cənnətə döndü.
Səsinin sövdəli titrəyişindən
Otaq da yaşıla, ala büründü.*

*Sənsiz mənim üçün bomboşdu dünyam,
Səninlə göylərə uçdu dünyam.
Sənsiz başdan-başa yoxuşdu dünyam,
Səninlə ən gözəl, ən xoşdu dünyam.*

*Sənsiz daş-kəsəkli yoldu bu dünya
Sənin gəlişinlə doldu bu dünya.*

*Səninlə özünü buldu bu dünya,
Sənsiz bir andaca boşaldı dünya!
Sən gəldin, yaz gəldi, yaşıldı dünya.*

(“Səsinə eşitdim”, iyul 2008)

Şəkiddə qələmə aldığı dörd misralıq şeirindən (İyul 2008) hiss olunur ki, o, olaylardan baş çıxarmağa can atır, ağlının qüdrətilə dolaşq məsələləri çözə bilməyəndə fəhminə, hissinə arxalanır. Çünki xalqın iki əkiz qardaş kimi təqdim etdiyi xeyir də, şər də haqdan gəlirdi. Bu, mübariz insanın zaman qarşısında təslimçiliyi deyil, taleyin hökmü ilə barışmasıdır:

*Taleyin hökmüdür xeyir də, şər də,
Onu da, bunu da haqdan sanmışam.
Ağlının qüdrəti çatmayan yerdən
Fəhmimə, hissimə arxalanmışam.*

“Əyribel suallar”ına (21 iyul 2008) cavab axtaran B.Vahab-zadə yenə ilahidən güc alıb gözə görünməzləri görür. Bəlkə də onun tez-tez kövrəlməsinin səbəbi soydaşlarını qeyri-adiliklərlə, zülm, məşəqqətlərlə, ehtiyac və yalanlarla baş-baş qoyub əbədiyyət yoluna qədəm basacağı anın yaxınlaşdığını duyması idi. Vətəninin parçalanması, soyulub talanması ilə də barışa bilmirdi.

*İçimdə baş qaldıran
Əyribel suallarım
Bir-bir dönür nidaya,
Şükür olsun xudaya.*

*İçimdə çarpazlaşan
Toqquşmalardan bəri
Fəhmimin gözələrlə
Anlayıram, görürəm
Gözə görünməzləri.*

Ruhun şad olsun, ustad!

Şairin ömür-gün yoldaşı Dilərə xanım inanmazdı ki, el yolunda çiraq olan B.Vahabzadəni son mənzilə yola salacaq...

Hemıŝe trkly ile qrurlanan, «bir millət - iki dövlət» arzusuy-la yaŝayib-yaradan Bəxtiyar Vahabzadənin kafni Azərbaycan və Türkiyə dvltlerinin bayraqları oldu.

